

Ivan Cankar

MOJE ŽIVLJENJE

Založba Bird Publisher, 2011

Naslov izvirnika:

Moje življenje

Ivan Cankar

Ivan Cankar, 1911

Copyright © Bird Publisher, 2011

Založba:

Bird Publisher

DP, založništvo, d. o. o., Levčeva ulica 13, 1234 Mengeš

Telefon: +386 (1) 723 78 28

E-pošta: info@bird-publisher.com

www.bird-publisher.com

Urednik: Damjan Plut

Oblikovanje: Grafiza

PDF in e-knjiga narejena: junija 2011

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-32(0.034.2)

CANKAR, Ivan, 1876-1918

Moje življenje [Elektronski vir] / Ivan Cankar. - El. knjiga. -

Mengeš : Bird Publisher, 2011

Način dostopa (URL): <http://www.bird-publisher.com/>

ISBN 978-961-279-103-2 (pdf)

ISBN 978-961-279-104-9 (mobi)

ISBN 978-961-279-105-6 (ePUB)

257251072

Vse pravice pridržane. Nobenega dela te knjige ni dovoljeno reproducirati, prenašati ali uporabljati v izvorniku ali v prevodu v kakršni koli obliki in s katero koli tehniko, elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali s katerim koli sistemom za shranjevanje, obdelavo in prenos podatkov brez pisnega dovoljenja založbe.

Ta e-knjiga je namenjena vaši osebni uporabi. Ni je dovoljeno prodajati naprej ali podariti drugim osebam.
Če bi želeli to e-knjigo podeliti z drugo osebo, prosimo kupite dodatni izvod te e-knjige vsaki osebi, kateri bi jo radi podarili.
Če berete to knjigo, a je niste kupili ali ni bila kupljena za vašo osebno uporabo, potem bi bilo dobro, da bi si kupili vaš lasten izvod te e-knjige. Zahvaljujemo se vam, ker upoštevate in spoštujete avtorsko delo vseh sodelujočih avtorjev in založbe.

Vsebina

I.....	6
II.....	8
III.....	10
IV.....	12
V.....	14
VI.....	16
VII.....	18
VIII.....	20
IX.....	22
X.....	24
XI.....	26
XII.....	28
XIII.....	30
XIV.....	33

I

Nedavno je »Slovenska matica« razpošiljala po naših krajih formular, na katerega naj bi ljudje napisali poglobitve zanimivosti iz svojega življenja in nehanja. Tudi jaz sem dobil tak formular, pa nisem vedel, kaj bi z njim. Besedilo je bilo namreč hrvaško, moj občevalni jezik pa je doma edino slovenski. Državni uradi so se naučili slovenščine, morda se je bo sčasoma tudi »Slovenska matica«. Še hujše pa je bilo, da so vprašanja na tisti poli razodevala za svojega očeta c. kr. profesorja, ki deli človeško delo v »periode« (»Schildern Sie mir die zweite Periode Schillers!«), človeško življenje pa v rubrike sub a), b) in c). Iz teh in takih razlogov sem izročil formular dekli, da podkuri z njim. Domislil pa sem se ob tej priliki, da je v mojem življenju marsikatera dogodivščina, ki je spomina vredna. Te dogodivščine sem spisal za najboljši slovenski leposlovni list, ki mu je ime »Gospodična Cizara«; škoda le, da ne smem povedati, kje, kdaj in kako da izhaja ta imenitni list.

Vsaka mladost je polna sreče in radosti, sijajnega sonca in prešernega smeha. Vsaka mladost. Ako v poznih letih in v grenkih urah pogleda človek nanjo s tujimi, hladnimi očmi, se mu zdi morda nevesela, kelih krivičnega trpljenja in prezgodnjega spoznanja. Ali težko je tako pogledati nanjo. Nenadoma se razmakne, se v nič raztopi megleni zastor in zasmeje se mlado sonce, vse ljubezni in vse hvaležnosti vredno. Spomin je sladek kakor pesem; prsi napne vzdih, zastro se oči in ustnice boža smehljaj.

Oko mojega spomina seže daleč, prav do tretjega leta moje dobe. Pogorela nam je hiša in obubožali smo docela. Mi otroci, kolikor nas je bilo, smo se igrali na vrhu pri Sveti Trojici. Pod večer je bilo, sonce je sijalo milo in toplo, kakor sam božji blagoslov. Spodaj je bila Vrhnika že vsa v senci, lesketala so se le še zgornja okna gosposkih hiš. »Jezus!« je vzkriknila sestra. Zgrabila me je za roko in je tekla; jaz, neroden v nogah, sem kolobaril za njo ter se prevračal nizdol po kamenju in po spolzki travi. Silen dim je bil obsenčil nebo prav tja do Ljubljanskega vrha, do Svete Ane in do Žalostne gore; presekala ga je navpikoma sijajen plamen, slok in visok. »Jezus! Jezus!« je kričala sestra ... Tukaj, v ta prelepi plamen, je zaklenjen moj spomin; več ga ni ... Prikaže pa se nenadoma mati, čisto majhna, čisto drobna, nič preplašena, samo začudena; na cesti stoji ter tišči pod pazduho staro stensko uro, ki že zdavnaj ni več šla, ne bila ... Spomin umolkne, pa se oglasi v izbi tete Micke. Izba je bila prečudno bela, tudi teta Micka je bila vsa bela in na belo pogrjnjeni mizi je stala skleda belih, žlahtno dišečih štrukljev. Od zunaj je plamenelo zamolklo in rdeče, kakor večerna zarja ... To je bil najlepši dan mojega življenja.

Gotovo je, da sem bil sila neroden in cmerav otrok. Sam se ne spominjam natanko, toda mati mi je pravila, da sem bil nadloga že od rojstva. Prišel sem prezgodaj na svet; v svojih bolečinah je zaobljubila mati sebe na svete Višarje, mene pa v lemenat. Nikoli ni bila na svetih Višarjah, jaz ne v lemenatu. Kadar storiš obljubo človeku, jo izpolni, če moreš; kadar pa jo storiš Bogu samemu, jo izpolni, če moreš, ali če ne; zakaj trda je kaznen.

Spomnim se na stari dom, na zgodnjo mladost, na to prelepo, vso s svetlimi sanjami prepreženo; in takoj se zmislím na peč. Bila mi je visoka in obširna planjava, bila mi je zavetišče v samotnih otroških sanjah. Tam sem sedel ter sem žvečil palec desnice, kar ves dan. Lasje so mi bili predolgi, zato mi jih je bila mati povezala v čop, ki me je ščegetal na tilniku. Palec mi je nazadnje obvezala z veliko in debelo cunjjo, ki je bila gnusna. Žvečiti nisem mogel več in sem jokal; izpod solz pa sem videl prostrano izbo, videl sem mater in očeta, brate in sestre, videl sem okna, ne-

znansko široka in daleč za okni, onkraj ceste, milo vabeče mesarjeve klade. Tam se je nehal ta prostrani svet.

Mesar je imel pred hišo visoko skladovnico napol obtesanih hlodov. To so bile slavne mesarjeve klade, naša radost in naše hrepenenje. Plezali smo po njih, lovili se, prevračali se in padali; sonce samo se je smejalo našemu veselju. Še zdaj ne vem, kako da so nas neprestano in s toliko skrbjo podili s tistih lepih klad. »Janez je že spet na mesarjevih kladah!« Seveda je in čemu bi ne bil? Stvari so na svetu, ki jih človeška pamet tudi z veliko težavo ne preudari do kraja. Zdelo se mi je, da so nam teh klad nevoščljivi stari ljudje, zato ker so prenerodni in prepusti, da bi plezali nanje. Najbrž sem sodil prav.

Kmalu pa se mi je razširilo obzorje od mesarjevih klad do enajste šole pod mostom; za dobrih sto korakov. Ob vročih poletnih dneh, ko Močilnik usahne, ko je temno Retovje skoraj prazno in ko mila zelena Ljubija sanja svoje tihe sanje globoko pod vrbami, upade Ljubljanka za cel seženj in ošabna Vrhničanka je samo še potok. Ves levi del struge je sam bel prod, od sonca spaljen. Takrat se prične enajsta šola pod mostom ter se neha ob prvih jesenskih nalivih. Mnogokaj sem študiral v svojem življenju, ali tako bogate in koristne učenosti, kakor jo daje svojim učencem enajsta šola pod mostom, nisem zadobil nikjer in nikoli. Kakšna čuda prečudna hrani ta goli, posušeni prod! Očem, ki jih iščejo, srcem, ki verujejo vanje, se kažejo čuda ob vsakem pogledu, ob vsakem koraku. Polomljen, star lijak, obroč kolesa, preluknjana ponev, počeni lonci, vilice s poldrugim klinom, pipec brez ročnika – sam Bog nebeški vedi, od kod se je bilo vse to nabralo v Ljubljano! Ali vsaka stvar posebej je bila čudo prečudno in je imela svoj važen pomen. Šimčevemu Lojzetu se je celo posrečilo, da je našel denarnico; res ni bilo nič v nji, denarnica pa je vendarle bila. Čudes največje so bili kapeljni, ki so se skrivali pod mokrim kamenjem kraj zadnjih rahlo pljuskaajočih valčkov vode. Lovili smo jih z vilicami, z žebli ali pa z golo roko ter jih pekli na žerjavici kar tam v šoli, ki je bila skrita neumnim očem. Zgodilo se je časih, da je bila glava osmolenjena, repek pa še moker; toda bili so dobri in sočni, kakor na sosedovem vrtu pobrana jabolka.

V šoli smo bili vsi gologlavi in goloroki, hlače pa smo si zavihali visoko do vrh stegna. Nekoč sem v gorečem hrepenenju po nadaljnji učenosti zašel malo pregloboko v vodo. Nenadoma se mi je zazdelo, da jaham na ogromnem zelenem konju naravnost proti sijajnemu soncu. Nadvse sladka, brezprimerna sreča me je vsega prevzela in mislil sem, da sem cesar ... Tedaj me je zgrabila za lase neusmiljena roka ter me trdo zalučala na prod. Tam sem vztrepetal ter se bučno razjokal, sam ne vem zakaj.

Jurčev hlapec me je bil potegnil iz vode. Če komu ni povšeči to ali ono, kar sem storil v poznejšem svojem življenju, naj se prereka s tistim hlapcem, ne pa z menoj!

II

Enajsta šola, Bog s teboj! Milo se mi stori, kadar se spomnim nate, zibel življenja in spoznanja. Ko človek shodi, se mu odpirajo korak za korakom prostrani svetovi, se mu razkrivajo, ga obsipljejo svetla bogastva. Ozre se na siromašno zibel v kotu in oko mu je motno, senca gre preko srca. –

Dali so me v šolo, v ono pusto, srepogledo, od vseh strani zadelano, kjer ni ne sončnega, belega proda, ne razbitih loncev, ne luknjastih ponev, ne pipecev brez ročnika in kapeljnov še celo ne. Same trde, človeku nerazumljive besede so tam in velike črke, na črno tablo zapisane.

Oblekli so me v novo obleko, ki mi je bila veliko preohlapna; oče je bil zame obrnil in za silo prekrejil obnošeno nedeljsko obleko starejšega brata. Grenka je pot do učenosti. S težkim srcem sem se napotil proti šoli, s težkim srcem in plaho slutnjo, kakor se napoti grešnik do hudih sodnikov; in brat, ki me je vodil, se mi je zdel kakor črn birič. Sveže jutro je bilo, čisto nedeljsko, svet je bil umit in počesan. Široka in bela je bila cesta, že posušena; zelene loke na obeh straneh so bile še rosne od ponočnega dežja. Ena sama rumena luža je bila še na cesti, sredi mosta, ki drži čez prijazni, globoko šumeči potok Klis. Ne vem, ali sem se bil zamaknil v svetlo nebo, ali v temni potok; nenadoma sem ležal z obrazom, z rokami in z nogami v tisti rumeni luži.

»Nesnaga nesrečna!«

Blatnega in kriččega me je vlekel brat domov. Tam so takoj razsodili, da nikoli ne bom učnjak. Objokan sem se vrnil v šolo v svoji stari, zakrpani obleki. In vsi so rekli, da je to slabo znamenje. Koj drugi šolski dan sem okusil sovražnost in ogabnost tuje učenosti. Imeli smo mlado učiteljico; spominjam se, da je imela črne lase in črne oči ter bolno, rumeno polt. Poklicala me je po imenu in me je vprašala:

»Koliko je ena in ena?«

Vprašanje se mi je zdelo smešno in razžaljivo hkrati; kajti reči bi bilo treba: »Kolkj« je ana in ana?« – in nadalje: čemu izprašuje o rečeh, ki jih ve že vsak otrok pod mostom? Zato sem molčal.

Učiteljica je poiskala prijetno prisposodbo ter je vprašala:

»Koliko je ena pomaranča in še ena pomaranča?«

To drugo vprašanje se mi je zdelo še veliko bolj nespametno. Preden sem bil shodil, sem znal o veliki noči prav dobro šteti pirhe in pomaranče, posebno tiste, ki so jih dobili bratje. In zoprno mi je bilo, da so se ji vlekly besede tako čudno opolzko iz ust, kakor se vleče med iz satovja. Zato sem molčal.

Vsa nestrpna je vzkliknila:

»Kaj nisi nikdar jédelj pomaranč?«

Tisti »jédelj« me je udaril kakor s kladivom; nisem vedel ne kako in ne kdaj – samovoljno mi je planilo z jezika:

»Jedna jédelj – pomaranča in jedna jédelj – pomaranča sta dve jédelj – pomaranči!«

In učiteljica me je postavila v kot.

Tisto jesen se mi je prvokrat razodela nasilnost krivice. V poznejšem svojem življenju sem nekoč poslušal ubijalca, ko je stal pred sodniki. Izpovedoval se je čisto mirno in brez strahu. Ni tajil

niti z besedo, da je ubil človeka. Nenadoma ga je vprašal sodnikov eden, kam da so izginile tiste tri krone, ki jih je imel mrtvi siromak v telovniku, kakor je vedel krčmar. Takrat je ubijalec zar-del v obraz in vzkipel: »Kakšne krone? Jaz ne vem nič o teh kronah!« Sodnik ni odnehal: »Ko je bil že ubit, jih ni mogel več zapiti; na oni svet jih pa tudi ni vzel s seboj!« Tedaj se je zgodilo nekaj zelo čudnega: ubijalec, ki je bil povedal z mirno vestjo, da je ubil kršččenega človeka, je ob tistih ubogih treh kronah popolnoma podivjal; zgrabil je stol ter ga zalučal z vso silo med sodnike, da so se blede poskrili pod mizo, treščil je obadva paznika ob tla ter kričal, rogovilil in lomastil tako neznansko, da so ga morali navsezadnje mukoma vkleniti in povezati. Delal je očitno krivico in se je očitno izpovedal; krivice delati si ni dal. –

Ob začetku šolske ure, ko smo odmolili, mi je ukazala učiteljica z osornim glasom: »Pojdi h gospodu nadučitelju!«

Šel sem proti durim in sem čutil na hrbtu, da gledajo vsi drugi za menoj. S težkimi nogami sem stopal po stopnicah in trepetaje sem čakal, preden sem potrkal. Bali smo se nadučitelja. Visok in rejen je bil, zelo gosposki oblečen, čisto belih, testenih lic, na mehkem nosu zlate naočnike; najbolj strašen pa je bil glas njegov: sladek je bil, spolzek in mil, človeku pa so se šibila kolena pod vsako besedo.

Ko sem stal pred njim, me je premeril mirno in mrzlo izpod naočnikov ter je izpregovoril s tistim glasom:

»Oj, sinko moj, zakaj si porezal mlada drevesa, nedolžna mlada drevesca ob poti? Kaj ne veš, sinko moj, da je smrtni greh, porezati mlada drevesa ob poti, velik smrtni greh zoper sedmo zapoved božjo?«

»Saj jih nisem!«

»Oj, sinko moj, zdaj pa še tajiš, da si bil porezal mlada drevesa ob poti! Kaj ne veš, sinko moj, da je laž smrtni greh, velik smrtni greh zoper osmo zapoved božjo?«

»Saj ne lažem, saj jih res nisem!«

»Če jih ti nisi, kdo pa jih je, kdo je porezal mlada drevesca ob poti?«

»Jaz jih nisem; ne vem, kdo da jih je!«

»Glej, kako si zakrknjen! Če jih sam nisi, veš prav gotovo, kdo da jih je! Kdor utaji resnico, je lažnivec! Le pojdi, sinko moj!«

Iztegnil je belo roko in šel sem ihteč. Zaklenili so me samega čez poldne. Lačen nisem bil, toda hudo žalosten. Vedel sem, da so bili porezali drevesca ob poti kraj Lenarčičevega vrta; pravili so, da je bil Gašperlinov, ali videl ga nisem; in da sem ga videl, bi ne bil povedal, zanalašč ne.

Ko je zvonilo poldan, zamolklo, počasi in dolgo, me je nenadoma minila mehkobna žalost in vsega se me je polastil divji srd. Tresel sem se kakor v vročici, kričal, teptal z nogami, bil z drobnimi pestmi po klopeh, zalučal tablico ob tla, da se je razletela na drobne kosce, razlomil pisalnik, raztrgal ves papir, kolikor sem ga našel in dosegel; nato sem begal brez uma po široki izbi vse do ene ure, nazadnje pa sem omahnil in zaspal.

Zaklenili so me čez poldne tudi drugi dan. –